

Севіндж Фазаїр кизи ІМАНОВА

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ
5-6 КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

Специфіка особливостей оновлення трудового навчання учнів 5-6 класів сучасних закладів загальної середньої освіти потребує від учителів знань вікових, психолого-педагогічних особливостей формування у школярів пізнавальних інтересів, враховуючи сенситивні періоди розвитку школярів цього віку, які враховують підвищення їхньої сприйнятності щодо особистісно-прагматичної, соціальної та пізнавальної мотивації у трудовому навчанні.

Починаючи з 11 років, ранній підлітковий вік є відповідальним, складним періодом становлення пізнавальних інтересів особистості, який Л. Божович (1968) називає періодом другого народження особистості, під час якого формується моральна свідомість і соціальна спрямованість (здатність до суджень, оцінок, моральні погляди та запозичені у дорослих норми поведінки)

Потреба у творчій продуктивній праці виступає для учнів 5-6 класів основою пізнавальної зацікавленості процесом і змістом трудового навчання. Способи трудової діяльності, пізнавальне ставлення до праці школярів цього віку, впливаючи на результативність трудового навчання, обумовлюються його метою, зумовлюючи формування мотиваційних потреб учнів у творчій, продуктивній праці. Привабливість результативної праці, в якій виявляються ініціатива і творчість, усвідомлення її суспільного значення обумовлює, як зазначає Н. Волкова (2007, с. 82), підвищення значення праці в життєдіяльності дитини, розширення її участі у тривалій, систематичній продуктивній праці. Виникаюча в таких умовах потреба у самоосвітній навчально-пізнавальній діяльності сприяє, на думку О. Андрійчук (2015, с. 11), появі таких особистісних новоутворень підліткового віку як розвиток дорослості та формування початкових наукових інтересів.

В початковій школі методи пізнавальної діяльності учнів формуються головним чином на емпіричному рівні, але як показують дослідження І. Новик (2013, 165), вже у молодших класах учнів необхідно активно залучати до навчальної діяльності, сприйняття навчального матеріалу, вчити зосередженості уваги на ньому, докладати цілеспрямованих зусиль для подолання труднощів у виконанні навчальних завдань, формувати бажання самостійно виконувати навчальні завдання, прагнення до пошуку додаткової інформації з теми у вільний від навчання час.

Найсприятливіші умови для оволодіння пізнавальними вміннями існують у 5-9 класах зі зростанням пізнавальних здібностей школярів на уроках не переобтяжених складним і великим за обсягами навчальним матеріалом. Учні 5-6 класів починають вивчати основи наук, демонструючи певні навички самостійного мислення, аналізу, порівняння, набувають здатності робити висновки і узагальнення. У цьому віці підвищується рівень абстрагування, формуються системи прямих і зворотніх логічних операцій, умовиводів та міркувань, які стають обґрунтованими і більш свідомими. Така пізнавальна діяльність формує свідоме ставлення до отримання нових знань і вмінь.

У старших класах, на уроках технологій із застосуванням проектно-технології навчання, обізнаність учнів про способи пізнавальної діяльності закріплюється і суттєво розширюється та поглиблюється під час їх застосування у самостійній проектно-технологічній діяльності.

Для відповіді на питання щодо шляхів формування пізнавальних інтересів учнів 5-6 класів до трудового навчання, як головні критерії слід враховувати: 1) необхідність інтеграції набутих знань учнями у цілісну систему; 2) вікові особливості пізнавальних

можливостей школярів 10-11 річного віку. Доцільні шляхи формування пізнавальних інтересів учнів засобами інтеграції змісту технологічної освіти можуть бути виявлені за умови врахування всіх численних чинників впливу на формування інтересів цього виду.

Підвищена пізнавальна активність учнів раннього підліткового віку мотивується як природною віковою допитливістю школярів, так і прагненням до вияву, розвитку, демонстрування власних здібностей, нахилів з метою позитивного їх оцінювання батьками, вчителями та однолітками. Зростання прагнення до пізнання сутності різних явищ навколишнього світу стимулює їх до розширення та поглиблення проектно-технологічних знань та вмінь, набутих у межах навчальних програм із трудового навчання. Тому одним із провідних завдань діяльності вчителя трудового навчання є формування та розвиток допитливості школярів. Правильний вибір та застосування методів розвитку допитливості учнів обумовлює її переростання у стійкий пізнавальний інтерес, який виступає важливим чинником пізнавальної активності й інтелектуального розвитку підлітків.

Формування в учнів 5-6 класів прагнення до самоосвітньої діяльності не обов'язково пов'язане з трудовим навчанням у школі. Становлення пізнавальних інтересів учнів здійснюється також у спілкуванні з вчителями, батьками, друзями, у процесі отримання інформації із соціальних мереж, книг, журналів та телебачення. Наявність розбіжностей між високими інтелектуальними можливостями учнів та низькими успіхами у навчанні може бути однією з можливих причин байдужого ставлення школярів до оцінок.

Інтереси, як форму вияву пізнавальних потреб, що забезпечують спрямованість особистості на усвідомлення цілей освітньої діяльності, сприяючи ознайомленню з новими фактами дійсності, М. Савчин (2006) називає важливим показником розвитку мотиваційної сфери підлітка. Натомість, особливістю підліткового віку Л. Бутузова (2012) визначає загальну тенденцію до зниження мотивації учіння, проте не повне її нівелювання. Результати емпіричного дослідження мотивації учіння підлітків та виявлення характеру її зв'язку з пізнавальними інтересами школярів засвідчують, що пізнавальний інтерес виступає провідним мотивом учіння учнів у підлітковому віці (Л. Бутузова, Н. Коржевська, 2015, с. 22). Інтенсивність пізнавальних потреб суттєво впливає на мотивацію учіння 42 % школярів, для яких характерною є яскрава виражена спрямованість на оволодіння як конкретним змістом навчальних предметів, так і розумовими і практичними уміннями та навичками. Вивчення рівнів провідних мотивів учіння підлітків засвідчило середній рівень їхнього вияву у 79% учнів, а решта – 21 % підлітків – показали занижений рівень мотивації. Дослідження спрямованості типу мотивації підлітків виявило тенденцію переваги у 37,5 % учнів внутрішньої мотивації навчання над зовнішньою, а у решти (62,5 %) школярів цього віку вияв зовнішніх і внутрішніх мотивів пізнавальної діяльності виражений приблизно однаково.

У ставленні підлітків до навчальних предметів рівною мірою було виявлено прагнення 87,5 % з них як до успіху, так і до недопущення невдач у навчанні, а для 12,5 % школярів визначальними стало тільки прагнення до успіху в навчанні.

Результати досліджень Л. Буткузової і Н. Коржевської вказують на те, що пізнавальні інтереси є рушійною силою мотивації навчання учнів підліткового віку, які приділяють більшу увагу тим навчальним предметам, які їм подобаються, стосовно яких вони мають певні нахили та здібності. Життєва значущість і усвідомлення корисності навчального предмету особисто для учня підвищують інтерес до знань, виховують вольові якості, свідомість оволодіння знаннями, формують прагнення щодо досягнення поставлених освітніх цілей

У ранньому підлітковому віці відбувається диференціація учнів за інтересом до трудового навчання, за обсягами знанневого кругозору та міцністю знань, що обумовлює вибіркоче ставлення школярів до навчальних предметів, серед яких одні можуть стати

затребуваними і цікавими, а до інших інтерес може знижуватися. Зрозуміло, що для учнів 5-6 класів мають бути виявлені вікові відмінності у формуванні пізнавальних інтересів засобами інтегрованого навчання.

Основною особливістю Державного стандарту базової середньої освіти (2020) є побудова змісту навчання школярів 5-6 класів на засадах інтегративного підходу у навчанні з метою формування в них пізнавальних інтересів до освітніх галузей, враховуючи вікові та індивідуальні особливості розвитку і потреби учнів, а також забезпечуючи просування індивідуальними освітніми траєкторіями. Інтеграцію навчального матеріалу здійснюють навколо вирішення проблем міжгалузевого освітнього характеру, реалізації творчих проєктів тощо.

Зміст технологічної освіти структуруватиметься в інтегровані предмети і курси згідно переліків типових освітніх програм і освітньої програми закладу загальної середньої освіти. Новий рівень освіти за інтегрованими курсами у 5-6 класах ґрунтується на результатах інтегрованого навчання учнів у початковій школі на основі діяльнісного підходу, націленого на результат, надаючи перевагу у навчанні практичним, демонстраційним дослідницьким роботам, спостереженням під час виконання навчальних творчих проєктів з формування емоційно ціннісного ставлення до об'єктів навчання.

Серед предметів аналізу в інтегрованому трудовому навчанні можна назвати різнопланові об'єкти, інформація про які міститься у змісті технологічної освітньої галузі, де механізмом інтеграції є образ об'єкту проєктування, створений засобами різних технологій у різних видах проєктно-технологічної діяльності.

Румунські вчені V. Tita, D. Popescu, N. Bold (2018) існуючі в сучасній освіті дисоціативне (предметне) навчання окремим шкільним предметами та асоціативне (інтегроване) навчання вважають тісно пов'язаними. Все технології інтегрованого навчання ними зводяться до спроб поєднати всі «відщеплені» дисоціативним навчанням шкільні предмети і галузі знань в одну цілісну систему засобами використання технологій інтегрованого навчання, які суттєво впливають на зміст і процес навчання.

Формування в учнів пізнавального інтересу до виконання творчих навчальних проєктів може здійснюватися різними педагогічними технологіями:

- усвідомленням учнями особистої і суспільної значущості виконуваних проєктних завдань (для чого ми виконуємо проєкт);
- постановкою проблемних запитань з метою побудження пізнавального інтересу;
- здійсненням емоційно-мотивуючого ситуативного трудового навчання;
- застосуванням інтерактивних методів трудового навчання та цікавого навчального матеріалу.

Інтегроване трудове навчання учнів 5-6 класів може бути спрямоване на більш суттєвіші і важливіші цілі, ніж просто навчити школярів виготовленню корисних виробів. Як і природні здібності стимулювання пізнавальних інтересів і активності в період становлення особистості є суттєвими чинниками для успішного предметного навчання, яке відбуватиметься у 7-9 класах.

Зацікавленість темою проєкту обумовлюється її формулюванням сприйнятною для учнів 5-6 класів мовою у вигляді цікавої історії, події, інсценізації, актуальної проблеми, її доступністю відповідно до вікових особливостей раннього підліткового віку. Інтерес школярів до докільця і домінування в цьому віці наочно-образного мислення націлюють їх на вибір тем проєктів, що містять практичну спрямованість та конкретний зміст. Усвідомлення просуспільної значущості проблеми проєкту і перебування у цьому віці мотивації учнів до самостійної творчої діяльності у зоні найближчого розвитку є чинниками, які забезпечують взаємозв'язок теми проєкту з навчальним матеріалом інтегрованих шкільних предметів.

Визначаючи спільно зі школярами теми проєктів учитель має виходити з інтересів учнів та їхніх батьків, матеріальної бази шкільних навчальних майстерень, рівня підготовленості класу та регіональних умов. Для визначення учителем тем, які є найпривабливішими для учнів, доцільно проводити опитування школярів, інтегруючи проблеми та акцентуючи увагу на розкритті індивідуального потенціалу кожного школяра.

Інтереси учнів і характер кінцевого результату обумовлюють варіативність їхньої спільної діяльності під час виконання проєктів. Інтереси школярів підпорядковують розвиток проєктної діяльності і обумовлюють максимально вільне оформлення та креативну подачу кінцевого результату у вигляді публікацій (інформаційні проєкти), театралізацій (ігрові проєкти), об'єктів декоративно-прикладної та технічної творчості (творчі проєкти), презентації бажаних станів майбутнього (соціальні проєкти).

За інтеграційними ознаками учнівських проєктів у школі ми виділяємо: проєкти за широтою інтеграційного впливу: індивідуальні, групові проєкти класу, внутрішньошкільні, регіональні, міжрегіональні та міжнародні; проєкти за тривалістю виконання: мініпроєкти (реалізуються впродовж одного уроку), короткострокові (тривають кілька уроків), тижневі (здійснюються під час проєктного тижня), семестрові; проєкти за широтою інтеграції змісту навчання: монопредметні, міжпредметні, міжгалузеві.

Будучи особистісно орієнтованою педагогічною технологією, проєктно-технологічна діяльність учнів 5-6 класів обумовлюється, за принципом індивідуальної спрямованості навчання, інтересами кожної дитини до галузей освітньої діяльності, темпом навчання і рівнем навченості, створює відчуття успішної самостійної пошуково-дослідницької діяльності. Створенню позитивного мотиваційного настрою школярів, сприяє надання можливості кожному учневі, відповідно до реальних його потреб, брати участь у обговоренні, висуненні власних ідей під час вибору теми проєкту.

Вмотивованість та зацікавленість учнів проєктною діяльністю стимулюється усвідомленням її очікуваних результатів, організацією пошукової роботи над розв'язанням поставлених учителем проблемних запитань, об'єднуючи у проблемні групи школярів із різним рівнем знань. В ході проєктної діяльності учні мають вирішувати цікаві, пов'язані з їхнім реальним життям та змістом навчальних програм завдання.

Виходячи зі складності для учнів 5-6 класів тривалий час утримувати інтерес до однієї теми проєкту, урочно-позаурочне виконання навчальних проєктів доцільно обмежувати 4-6-ма тижнями. Успішності впровадження проєктної діяльності сприяють отримання усіма учнями проєктної групи задоволення від спілкування та спільного виконання проєкту, відчуття впевненості в собі. Створення ситуацій успіху, внаслідок результативного розв'язання проблеми, та отримання від цього позитивного емоційного заряду слугуватимуть стимулом до подальшої освітньої діяльності підлітків.

Проєктні завдання занурюють школярів у контекст проєктно-технологічної діяльності на уроці та мотивують її. Стимулююча інформація повинна бути лаконічною, спрямованою лише на зацікавлення школярів виконанням проєктних завдань, полегшуючи розуміння необхідності їхнього виконання та мотивуючи самоосвіту і саморозвиток учня.

Оцінка виконаних учнівських проєктів повинна мати стимулюючу спрямованість, заохочувати кожного, хто брав участь у їх реалізації за кількома номінаціями (веселий, дотепний, просуспільний та ін. проєкти), уникаючи змагальності та присудження місць. Спільна зацікавлена проєктна діяльність учнів, прагнення поділитися власним досвідом є чинниками позитивного впливу на результати технологічної освіти.

М. Пинська (2010) розрізняє оцінювання результатів навчання (сумативне оцінювання) та оцінювання для поліпшення навчання (формувальне оцінювання). Формувальне оцінювання характеризується переважною спрямованістю не стільки на

результат, як на процес навчання школярів. Відхід від традиційного діагностування того, чого не знають чи не вміють учнів та зосередження уваги на протилежному – що знають та вміють робити учнів, дає змогу формувати в учнях упевненість у собі, підтримувати бажання навчатися, акцентуючи увагу не стільки на помилках, як на сильних сторонах у набутих результатах навчання.

Акцентуючи увагу лише на позитивній динаміці навчальних досягнень учнів, І. Фішман (2007) вказує на необхідність стимулюючого порівняння результативності навчальної роботи з тим, як дитина працювала раніше, уникаючи протиставлення учнів один одному. Уникненню ситуацій колективної зневаги до дитини сприяє індивідуальне обговорення зі школярами складнощів у навчанні.

У дослідженнях новозеландського вченого К. Бібі оцінювання розглядається як систематичне збирання та тлумачення фактів із наступним визначенням їхньої цінності для подальшого планування освітніх дій на засадах об'єктивного стимулюючого сприйняття результатів поступального розвитку та заохочення школярів до самовдосконалення. Формувальне оцінювання для педагога визначається як знаходження поруч із учнем та ведення його до успіху.

Отже, мотивація навчальної діяльності учнів засобами формувального оцінювання здійснюється шляхом відмови від конкуренції, від складання рейтингів та запровадження проєктної освітньої діяльності, орієнтованої на життєвий досвід учнів, уникаючи різкої критики помилок, як чинника негативних емоцій школярів, та надаючи учням можливість удосконалити свою освітню діяльність для підвищення оцінки. Застосування проєктної технології навчання з елементами формувального оцінювання приносить учням яскраві емоційні переживання та задоволення.

Під час підготовки вчителя трудового навчання до інтегрованого уроку доцільним є цікаве і мотивуюче подання його теми, введення до його змісту, з метою стимулювання пізнавального інтересу, пов'язаних і з життям проблемних запитань, дослідно-експериментальної діяльності тощо. Цікаві і творчі проєктні завдання, як правило, мають декілька правильних варіантів виконання, які потребують від вчителя прийняття та доброзичливих коригувань способів їхнього виконання. Ознаками успішного уроку є досягнення запланованих результатів в ході ініціативної, зацікавленої роботи учнів, бажання школярів продовжити вивчення теми в позаурочний час з метою задоволення власних життєвих інтересів, забезпечуючи максимум успіху і мінімізацію невдач у життєдіяльності школярів.

Формуванню в учнів власних оцінних суджень про результати навчання сприяє використання в освітньому процесі технології портфоліо – спосіб фіксування та накопичення індивідуальних освітніх досягнень кожного учня. Дієву мотивацію школярів до виконання освітніх завдань, що виявляють їхні найкращі здібності, має демонстраційне учнівське портфоліо, яке містить найкращі, обрані самими учнями роботи. Різноманітному відображенню рівнів досягнення учнями навчальних цілей сприяють такі підрозділи учнівського портфоліо: я і моя сім'я, що я вмію і люблю робити, мої захоплення, мій режим дня, мої досягнення і плани, моя зайнятість в гуртках, секціях і клубах, моя творчість, мої малюнки, мої успіхи в навчанні.

Надання учневі можливості самому обґрунтовано обирати власні роботи для розміщення у демонстраційному портфоліо створює ситуацію самостійного визначення критеріїв оцінювання своїх робіт і досягнень за такими показниками: кращі роботи з вивчення тем і розділів шкільної програми; найкращі досягнення впродовж тижня, місяця, семестру; роботи, якими можна самому пишатися; роботи, які є бажання продемонструвати іншим.

Таке формувальне оцінювання дає змогу аналізувати емоційно-вольові складники освітньої діяльності, позитивно впливаючи на розвиток пізнавальних інтересів учнів, які стають зацікавленими суб'єктом навчання.

Отже, у процесі інтеграції змісту технологічної освіти вчитель трудового навчання має враховувати особливості пізнавальних інтересів учнів 5-6 класів, вікові та індивідуальні особливості їхніх пізнавальних можливостей, потреби у самостійному пізнанні сутності явищ довкілля, у творчій, пов'язаній із їхнім реальним життям, успішній і позитивно оцінюваній як самим школярем, так і іншими проектно-технологічній діяльності. Адже від готовності вчителя до застосування педагогічної технології формування пізнавальних інтересів учнів 5-6 класів засобами інтеграції змісту трудового навчання, які відповідають віковим та індивідуальним особливостям школярів, залежатиме успішність адаптації учнів до умов навчання в основній школі та ефективність предметного навчання у 7-9 класах.

Список використаної літератури

1. Андрійчук О. Особливості формування пізнавального інтересу учнів на уроках біології. *Формування особистості в освітньо-виховному середовищі навчального закладу: проблеми і пошуки*. Житомир: ФОП Левковець, 2015. Вип. 2. С. 10-12.
2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. Москва: Просвещение, 1968. 464 с.
3. Бутузова Л. П. Вікова та педагогічна психологія: навч.-метод. Посібник. Житомир, 2012. 256 с.
4. Бутузова Л., Коржевська Н. Психологічні особливості мотивації учіння підлітків. *Формування особистості в освітньо-виховному середовищі навчального закладу: проблеми і пошуки*. Житомир: ФОП Левковець, 2015. Вип. 2. С. 21-23.
5. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб., доп. Київ: Академвидав, 2007. 616 с.
6. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-rovnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
7. Новик І. М. Діагностичний супровід розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. Вип. 47. С. 160-166.
8. Пинская М. А. Формирующее оценивание. Москва: Логос, 2010. 264 с.
9. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 360 с.
10. Фишман И. С. Формирующая оценка образовательных результатов учащихся: метод. пособ. Самара: Учебная литература, 2007. 244 с.
11. Tita V., Popescu D., Bold N. Integrating technology in training: System dynamic-based model considerations regarding smart training and its relationship with educational components. *Advances in Intelligent Systems and Computing: International Workshop on Soft Computing Applications, SOFA 2018*. (Arad, Romania, 13-15 September 2018). Volume 1221 AISC, 2021. P. 165-176.

Ілона САМЧУК

ОСНОВИ ЕТНОДИЗАЙНУ У ЗМІСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

В останні десятиліття відчутно посилюється інтерес людства до культурних традицій різних народів. Культура – це спосіб буття людини у створенні власного світу, де виявляються її внутрішні сили, котрі передусім відповідають за формування духовності; це – світосприйняття навколишнього і відтворення його через різні види мистецтва (пісню, танець, образотворче та декоративно-ужиткове мистецтво – етнокультурні традиції) та ідентифікацію таким чином себе з поміж інших у цьому світі.

Розгляд питань традиційної культури, етнокультури, етнотрипартиту присутні у теоретичних дослідженнях Є. Антоновича, Є. Гребенюка, Л. Оршанського, В. Радкевич, В. Прусака та інших.

Формування національної культури (етнокультури) діяльність багатьох поколінь, об'єднаних спільною справою людського вдосконалення. У ній немає місця чомусь